

รูปแบบสถาบันการเงินชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและความยั่งยืน ของชุมชน

ฐิติพงษ์ ศิริเวชพันธุ์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ถนนพัฒนาการ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 10250

E-mail : tipong@hotmail.com

วิชัย โสสุวรรณจินดา

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ถนนพัฒนาการ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 10250

บุญเอื้อ บุญฤทธิ์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ถนนพัฒนาการ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 10250

วรรณภา วามานนท์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ถนนพัฒนาการ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 10250

ติดต่อผู้เขียนบทความ ฐิติพงษ์ ศิริเวชพันธุ์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ถนนพัฒนาการ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 10250

E-mail : tipong@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 8 ตุลาคม 2564 วันที่แก้ไขบทความ: 25 พฤศจิกายน 2564 วันที่ตอบรับบทความ: 16 มกราคม 2565

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชนในสถาบันการเงินชุมชน และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนของสถาบันการเงินชุมชน **วิธีการวิจัย** แบบผสมผสานโดยวิธีเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นของคณะกรรมการและสมาชิกของสถาบันการเงินชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีผลการดำเนินงานดีเด่น จำนวน 6 แห่ง จาก 5 ภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 180 ตัวอย่าง พร้อมกับได้รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 ท่าน **ผลการวิจัย** รูปแบบของสถาบันการเงินชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน และสมาชิกสามารถเข้าถึงได้ ควรมี 2 รูปแบบ คือ กลุ่มพึ่งตนเอง และกลุ่มกึ่งในระบบ โดยหลักการจะต้องสอดคล้องกับอุดมการณ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถทำให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ ถ้าสมาชิกและคณะกรรมการยึดมั่นในอุดมการณ์ด้วยการใช้ทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา และทุนทางการเงินอย่างสมดุล **นัยทางทฤษฎี/นโยบาย** ผลการวิจัยสนับสนุนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีศักยภาพนำไปใช้เป็นมาตรการทางด้านนโยบายในการเป็นต้นแบบของสถาบันการเงินชุมชน

คำสำคัญ: กองทุนชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน สถาบันการเงินชุมชน



The community financial institution models to support the needs of the people and sustained community

Titipong Sirivejphan

Kasem Bundit University, 1761 Patanakarn Road, Suan Luang, Bangkok 10250

E-mail : tipong@hotmail.com

Vichai Thosuwanjinda

Kasem Bundit University, 1761 Patanakarn Road, Suan Luang, Bangkok 10250

Boonuae Boonyarit

Kasem Bundit University, 1761 Patanakarn Road, Suan Luang, Bangkok 10250

Wannapa wamanon

Kasem Bundit University, 1761 Patanakarn Road, Suan Luang, Bangkok 10250

Correspondence concerning this article should be addressed to **Titipong Sirivejphan**, Kasem Bundit University, Patanakarn Road, SuanLuang, Bangkok, 10250
E-mail : tipong@hotmail.com

Received date: October 8, 2021 Revised date: November 25, 2021 Accepted date: January 16, 2022

Abstract

PURPOSES: To study the problems of an access to community capital sources in community financial institutions and the factors affecting sustainable community financial institutions. **METHODS:** The research was conducted by means of quantitative and qualitative approaches. The researcher conducted a survey of 180 samples of board members and committees of 6 outstanding community financial institutions in 5 regions of Thailand as well as an in-depth interview of 5 experts. **RESULTS:** The models of sustainable community financial institutions were formulated in 2 types i.e., self-reliance model, and semi-system model. In principle, the community financial institutions were operated by the people in each community based on the philosophy of sufficiency economy. Sustainable community financial institutions depends greatly on their members and committees who were committed to the ideology of balanced utilization of social, intellectual and financial capitals. **THEORY/POLICY IMPLICATIONS:** The research results support the Philosophy of Sufficiency Economy and could be used as policy measures for sustained community financial models.

Keywords: Community fund, the truth savings group, The Credit Union Cooperative, community financial institutions

บทนำ

ปัญหาที่สำคัญระดับฐานรากของแต่ละประเทศคือปัญหาความยากจน โดยเฉพาะประชาชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชนบท มีรายได้น้อย อาชีพไม่มั่นคง ขาดเงินทุนที่จะนำมาใช้ในการประกอบอาชีพหรือมีเงินทุนก็มีต้นทุนที่สูง ในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนหรือแหล่งเงินกู้ของประชาชนทั่วไป แม้ว่าจะมีอาชีพการงานที่แน่นอน โดยเฉพาะบุคคลที่ไม่ได้มีเงินเดือนประจำหรือมีเงินเดือนแต่ต่ำกว่าเกณฑ์ของธนาคาร เช่น ไม่ถึงหนึ่งหมื่นบาทต่อเดือน ขาวนา ขาวสวน ขาวไร่ มีรายได้เป็นรายปี พ่อค้า แม่ค้า ในตลาดต่าง ๆ แม้จะค้าขายมาหลายสิบปี ส่วนใหญ่ก็ยังไม่สามารถเข้าไปใช้บริการสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในระบบได้ ธนาคารจะอนุมัติสินเชื่อให้หรือไม่ นั้น จะใช้หลักเกณฑ์ 2 อย่าง คือ พิจารณารายได้ และหลักทรัพย์ของผู้กู้ ประกอบกัน เป็นอีกสาเหตุหนึ่งสำหรับประชาชนที่ขาดแคลนทรัพย์สินไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบได้ (นาถสุภา, 2554)

นโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทผ่านองค์กรการเงินที่เข้มแข็ง แสดงว่ารัฐบาลเริ่มเห็นแนวทางที่ดีขึ้น ที่มองเห็นศักยภาพของชุมชน โดยรูปแบบของสถาบันการเงินชุมชนพอจะจำแนกได้ 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มในระบบ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธ.ก.ส. ธนาคารออมสิน ฯลฯ 2) กลุ่มกึ่งในระบบ เช่น กองทุน

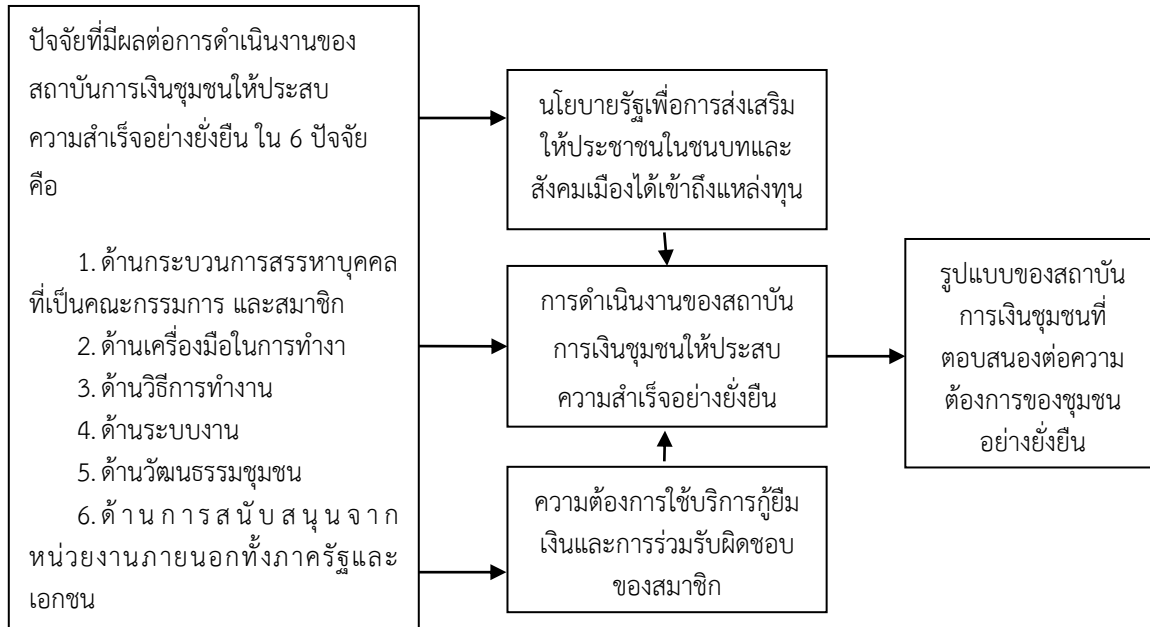
หมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สหกรณ์เครดิตยูเนียน สหกรณ์การเกษตร โรงรับจำนำ และ 3) กลุ่มพึ่งตนเอง เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ 2 และ 3 เป็นรูปแบบที่ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น ล้วนผ่านบทเรียนที่เป็นอุปสรรคต่าง ๆ จนอยู่รอดมาได้บ้างไม่ได้บ้าง ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางการเงินที่เปิดเสรีในปัจจุบัน (วงศ์ช่อม, 2554)

ผู้วิจัยสนใจว่าทำไมสถาบันการเงินชุมชนในกลุ่มที่ 2 และ 3 บางแห่งที่ประชาชนจัดตั้งขึ้นจึงประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างยั่งยืน มีรูปแบบของการดำเนินงานเป็นอย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จนั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของสถาบันการเงินชุมชน
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบสถาบันการเงินชุมชนที่ประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวความคิดการวิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

เป็นวิจัยแบบผสมผสานวิธีเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยเก็บข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างจากสถาบันการเงินชุมชน 6 แห่ง ใน 5 ภาคของประเทศไทยซึ่งได้จากกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยให้มีผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละ 30 คน แบ่งเป็นคณะกรรมการ 10 คนและสมาชิก 20 คน รวมทั้งสิ้น 180 คน นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อใช้ประกอบการอภิปรายผล ในขณะเดียวกันก็ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่

มีประสบการณ์สูงเกี่ยวกับสถาบันการเงินชุมชน นำข้อมูลทั้งสองด้านมาบูรณาการกัน เพื่ออภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม เพื่อสอบถามความคิดเห็นของคณะกรรมการและสมาชิกของสถาบันการเงินชุมชน ประกอบด้วยคำถาม 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบ Rating scale 5 ระดับ (Likert Scale) และส่วนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนใน 6 ปัจจัย คือ

- 1) ด้านกระบวนการสรรหาบุคคลที่เป็นคณะกรรมการและสมาชิก
- 2) ด้านเครื่องมือในการทำงาน
- 3) ด้านวิธีการทำงาน
- 4) ด้านระบบงาน
- 5) ด้านวัฒนธรรมชุมชน
- 6) ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

2. แนวคำถามสัมภาษณ์โดยกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ให้อยู่ในกรอบของการวิจัยอย่างเป็นระบบภายใต้กฎเกณฑ์และมาตรฐานเดียวกัน เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ (Key Informants) ที่ได้พิจารณาคัดเลือกแล้วว่า เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสถาบันการเงินชุมชน

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านกระบวนการสรรหาบุคคลที่เป็นคณะกรรมการและสมาชิก มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวมมากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 โดยเรื่องความซื่อสัตย์ของคณะกรรมการและสมาชิกมีความสำคัญมากที่สุด บุคคลที่เป็นประธานและคณะกรรมการต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของสถาบันการเงินชุมชนและการจัดตั้งกองทุนเป็นอย่างดี ไม่ใช่มีเพียงความต้องการจะเป็นกรรมการ ผู้เกี่ยวข้องทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมหรือมีกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง กระบวนการสรรหาและคัดเลือกประธานและคณะกรรมการต้องชัดเจนและโปร่งใส และที่สำคัญที่สุดคือทั้งกรรมการและ

สมาชิกต้องมีจริยธรรม คุณธรรม และอุดมการณ์เชิงสังคมนิยมมากกว่าทุนนิยม

2. ด้านเครื่องมือในการทำงาน มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวมมากเป็นอันดับที่ 2 โดยเรื่องคู่มือปฏิบัติสำหรับคณะกรรมการและสมาชิกถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศพร้อมกับทุนทางปัญญาเข้าช่วย นั่นคือ ต้องให้มีการเรียนรู้ร่วมกันให้เข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของสถาบันการเงินชุมชนให้ถ่องแท้ สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา

3. ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนมีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวมมากเป็นอันดับที่ 3 การสนับสนุนจากภาครัฐมีความสำคัญ ภาครัฐพยายามจะให้สถาบันการเงินทุกรูปแบบมีการจดทะเบียนให้อยู่ภายใต้กฎหมายรองรับ พร้อมกับการอุดหนุนด้านเงินทุนให้ชุมชนนำไปบริหารกันเอง แต่ต้องไม่ทำให้กองทุนมีขนาดใหญ่เกินความสามารถของชุมชน ในขณะที่สถาบันการเงินชุมชนในรูปแบบกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จะไม่เน้นการรับเงินอุดหนุนจากภายนอกชุมชน และผลประโยชน์ทางธุรกิจ แต่จะเน้นความร่วมมือร่วมใจกันและสวัสดิการของสมาชิกในชุมชนมากกว่า

4. ด้านระบบงาน มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวมมากเป็นอันดับที่ 4 โดยเห็นว่าการมีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจนเป็นความสำคัญ ระบบงานและระบบบัญชีต้องมีมาตรฐาน และมีกฎหมายรองรับ โดยเฉพาะในส่วนของสถาบันการเงินชุมชนที่

จัดตั้งโดยการสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ในขณะที่สถาบันการเงินชุมชนรูปแบบกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ไม่เน้นให้มีกฎหมายรองรับ แต่ให้เน้นการใช้ทุนทางสังคม เช่น ศาสนา จริยธรรม คุณธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และความเอื้อเฟื้อเกื้อหนุนเป็นมาตรการในการกำกับดูแล แทนกฎหมายได้

5. ด้านวิธีการทำงาน มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวมมากเป็นอันดับที่ 5 โดยเห็นว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบประนีประนอมกันอย่างโอภาปราศรัยมีความสำคัญ โดยที่สิ่งอำนวยความสะดวก หินไม่พินิจที่จะต้องมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยจัดการระบบการสื่อสาร ระบบฐานข้อมูลสินค้า ข้อมูลการเงิน ข้อมูลสมาชิก และการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับสถาบันการเงินชุมชนอื่น ๆ ให้สามารถถ่ายโอนเงินหรือสินค้าซึ่งกันและกันได้

6. ด้านวัฒนธรรมชุมชน มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวมน้อย เป็นอันดับที่ 6 โดยเรื่องมีความกระตือรือร้นและขยันหมั่นเพียรของสมาชิกเป็นประเด็นสำคัญ โดยเฉพาะศาสนาไม่ว่าศาสนาใด สัจจะเป็นเรื่องสำคัญของศาสนานั้น ๆ จึงทำให้ความสัมพันธ์นำไปสู่การตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และดำเนินกิจการได้ด้วยสัจจะ ความจริงใจต่อกัน เอื้ออาทรต่อกัน มีศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรมเป็นตัวกำกับ เพราะทั้งหมดนั้นคือ Trust ซึ่งเป็นทุนทางสังคมนั่นเอง สถาบันการเงินชุมชนทุกรูปแบบต้องเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ไม่ทำตัวแปลกแยกจากชุมชน เช่น มีเวลาทำการตามเวลาของ

เกษตรกรหรือคนในชุมชน ไม่ใช่เวลาราชการ 8:00-16:00 น. เหมือนหน่วยงานอื่น ๆ หรือให้ยืดหยุ่นได้ตามขนบธรรมเนียมและประเพณีของชุมชน

เมื่อจำแนกตามกลุ่มที่เป็นคณะกรรมการกับกลุ่มที่เป็นสมาชิก พบว่า ด้านกลุ่มที่เป็นคณะกรรมการและสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน มีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวมมากที่สุด แต่กลุ่มคณะกรรมการเห็นว่า เรื่องการยอมรับร่วมกันในกฎกติกาที่กำหนดขึ้น มีความสำคัญกว่าเรื่องความซื่อสัตย์ของคณะกรรมการและสมาชิก มีความสำคัญมากที่สุด

รูปแบบของสถาบันการเงินชุมชน

รูปแบบของสถาบันการเงินชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างยั่งยืนและปัจจัยที่มีผลต่อการความสำเร็จอย่างยั่งยืน ดังนี้

รูปแบบที่ 1 คือ สถาบันการเงินชุมชนกลุ่มพึ่งตนเองซึ่งจำแนกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพราะการส่งเสริมอาชีพการเกษตรเป็นปัจจัยในการดำรงชีพที่สำคัญของคนชนบท ให้ชาวบ้านมีส่วนสมทบตามหลักการพัฒนาชุมชน แต่จะต้องเป็นเงินจำนวนหนึ่งชัดเจน ไม่ใช่รัฐครั้งหนึ่ง ชาวบ้านครั้งหนึ่ง อยู่บนหลักของความเมตตาปราณีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เรียกว่า เงินทุนเพื่อการผลิตตั้งเป็น “กลุ่มออมทรัพย์” ออมเงินไปผลิตเต็มปรัชญาของสังคมไทยว่าเงินมีแล้ว เอาไปผลิต ไม่ใช่เอาไปกินไปใช้ในงานสิ้นเปลือง คนที่เป็นเกษตรกรในชนบท น้ำท่วม ฝนแล้ง โรคและแมลงรบกวน ผลผลิตขายไม่ได้ราคา มีความเสี่ยง

สูง ผลผลิตปริมาณต่อไร่ต่ำคุณภาพต่ำด้วย ยิ่งสังคมโลกาภิวัตน์ที่เน้นถึงคุณภาพ จึงทำให้รายได้ตกต่ำ บวกกับการบริหารของรัฐบาลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ยิ่งทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายมากขึ้นต้นทุนการผลิตสูงดังนั้นรูปแบบ “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” จึงเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริง

1.2 กลุ่มสัจจะออมทรัพย์และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่เป็นกองทุนขนาดเล็กรวมกันเป็นเครือข่ายที่ใช้หลักศาสนาเข้ามาเป็นทุนทางสังคมประกอบกับการระดมทุนจากสมาชิกในกลุ่มแบบจำกัดขนาดเงินออม แต่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอ เน้นการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน รวมทั้งจัดสวัสดิการเพื่อส่วนรวมไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายเป็นตัวกำกับ แตกต่างจากรูปแบบที่ 1.1 ซึ่งไม่เน้นวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตเป็นสำคัญ แต่เปิดกว้างกว่าในเชิงสวัสดิการ

รูปแบบที่ 2 สถาบันการเงินชุมชนกลุ่มกึ่งในระบบมีกฎหมายรองรับ เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สหกรณ์เครดิตยูเนียน สหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์การเหมือนเช่นองค์การทางธุรกิจ แต่ขึ้นอยู่กับ “ทุนทางสังคม” ของกลุ่มประชาชนนั้น ๆ กรณีอย่างนี้ในสังคมเมืองจะมีอยู่บ้าง แต่ในสังคมชนบทจะมีมากที่สุด กล่าวได้ว่าสังคมเปิดทำไม่ได้ แต่สังคมปิดทำได้ รูปแบบที่มั่นคงยั่งยืนนั้นจะอยู่ที่ทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา มากกว่าทุนทางการเงิน ในเรื่องวัตถุประสงค์ของสถาบันการเงินชุมชนว่าต้องเกิดจากความต้องการและความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนเป็นสำคัญ และต้องมีขนาดกลุ่มไม่ใหญ่

มาก แต่ให้รวมกันเป็นเครือข่ายได้ สถาบันการเงินชุมชนที่ก่อตั้งโดยประชาชนในชุมชนเองนั้นเห็นว่าจะไม่ต้องมีกฎหมายกำกับแต่ให้ใช้ทุนทางสังคมกำกับแทนกฎหมายได้

จากการสอบถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสถาบันการเงินชุมชนข้อเสนอแนะอื่น ๆ สรุปได้ 7 ประการ ดังนี้

1. ปรัชญาของสถาบันการเงินชุมชนต้องแตกต่างกับสถาบันการเงินทางธุรกิจ เน้นทุนทางสังคมมากกว่าทุนทางเศรษฐกิจ หากสมาชิกทุกคนยอมรับ เข้าใจและยึดมั่นในหลักการนี้ สถาบันการเงินชุมชนนั้น ๆ ก็จะเข้มแข็งและมั่นคงได้

2. ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการเงินชุมชนรูปแบบใด จะต้องเกิดจากความต้องการของประชาชนในชุมชนเป็นหลัก หรือที่เรียกว่าโตจากภายในจึงจะมั่นคงและยั่งยืน

3. ต้องไม่ให้กองทุนของแต่ละกลุ่มใหญ่เกินไปจนขยายออกไปนอกชุมชน แต่ให้เป็นเครือข่ายกันได้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดความเข้มแข็ง

4. สถาบันการเงินชุมชนทุกรูปแบบควรจัดโครงสร้างองค์กรให้เล็กที่สุดก่อนและค่อย ๆ ขยายเมื่อภารกิจเพิ่มขึ้น ต้องยึดหลักกิจกรรมที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและสวัสดิการของสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ มิใช่ผลประโยชน์ทางธุรกิจ เป้าหมายสุดท้ายคือ “อยู่ดีมีสุข” มิใช่อยู่ดีกินดี แต่การคุ้มครองเงินฝากของสมาชิกก็เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ต้องมีการจัดการบริหารความเสี่ยงให้ดี

5. ต้องสร้างคน สร้างวิธีทำงาน และสร้างชุมชน/สังคมไปพร้อมกันให้สมดุล วิธีที่จะทำให้สถาบันการเงินชุมชนเกิดความยั่งยืนได้ก็คือ พัฒนาคนให้มีคุณธรรม ถ้าคนมีคุณธรรม ไม่

ต้องมีระเบียบอะไรมา เขาก็ไม่โกง หรือเอาเงินไปเกินก็จะคืน ซึ่งควรมีกระบวนการให้ความรู้กับสมาชิกและคณะกรรมการทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ช่วยป้องกันปัญหาสอดแทรกที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่าง ๆ ได้

6. สถาบันการเงินชุมชนในรูปแบบที่ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นนั้นจะเข้มแข็งและมั่นคงได้ควรมีกฎหมายเข้ามาช่วยเสริมได้ อาจจะอยู่ในรูป Formal หรือ Semi-Formal ก็ได้

7. หลักการอยู่รอด พอเพียง มั่นคง ยั่งยืน 3 S (Survived + Sufficient + Sustainable) จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน ถ้าสถาบันการเงินชุมชนไม่ว่ารูปแบบใดมีหลักอยู่ที่ ทูทางสังคม และทุนทางปัญญา

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ค้นพบว่า สถาบันการเงินชุมชนทุกรูปแบบต้องเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ไม่ทำตัวแปลกแยกจากชุมชน คนในชุมชนเห็นว่าวัฒนธรรมมีความสำคัญ น้อยแต่ผู้เชี่ยวชาญกลับเห็นว่าวัฒนธรรมมีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะคณะกรรมการและสมาชิกของสถาบันการเงินชุมชนนั้นส่วนใหญ่เป็นคนชนบทหรือชุมชนเมืองคุ้นเคยกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ โดยไม่คิดว่านั้นคือชนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ประเมินค่าเป็นทุนได้ ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมีความรู้และประสบการณ์ที่ลึกซึ้งกว่า สามารถจำแนกให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา และทุนเงิน มีค่าไม่แพ้กัน สามารถนำมาใช้ให้เกิดคุณค่าและมูลค่าได้ ปัญหาคือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนในชนบทและชุมชนเมืองมีความรู้ความเข้าใจที่

ลึกซึ้งว่า ภูมิปัญญาชุมชนและวิถีชีวิตชนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่พวกเขามีอยู่นั้นก็คือทุนที่มีค่าไม่น้อยกว่าทุนที่เป็นเงินหรือทรัพย์สิน ทั้งนี้สามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบสถาบันการเงินชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริให้ทุกคนนำไปใช้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือความสมดุลของการใช้ทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา และทุนเงินหรือทรัพย์สิน เพื่อเป็นปัจจัยในการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด มาทำให้คนในชนบทและในชุมชนเมืองได้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จากเงินกองทุนที่ร่วมกันจัดตั้งขึ้นเองทั้งในแบบที่มีการอุดหนุนโดยรัฐและโดยแบบที่ระดมเงินออมกันเอง ซึ่งเมื่อนับรวมกันทุกกลุ่มจะมีมูลค่าหลายแสนล้านบาท สอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่องความเป็นไปได้ในการพัฒนากองทุนเป็นสถาบันการเงินชุมชนว่า ปัจจุบันมีการออมทรัพย์และภาครัฐก็ให้การสนับสนุนผ่านกองทุนหมู่บ้าน ไม่ต่ำกว่า 200,000 แห่ง/กองทุน มีการบริหารจัดการเงินรวมกันไม่น้อยกว่า 150,000 ล้านบาท และหากนำเงินทุนมาหมุนเวียน 5 รอบ ก็จะทำให้จะมีเงินมากกว่า 5 แสนล้านบาทที่หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจฐานราก ดังนั้นภาครัฐในระดับนโยบายจะต้องดำเนินการส่งเสริมและพัฒนากองทุนและสถาบันการเงินชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การเพิ่มทุนให้กับกองทุนที่มีความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่มีความมั่นคง ซึ่งจะทำให้การฟื้นฟูและพัฒนา

เศรษฐกิจในระดับมหภาคให้ดีขึ้น (สถาบันวิจัยและพัฒนา มสธ, 2554)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ภาครัฐควรมีนโยบายและมาตรการที่เป็นรูปธรรม เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาาระบบสถาบันการเงินชุมชนไม่ว่าจะจัดตั้งอยู่ในรูปแบบใด ซึ่งควรมีกฎหมายรองรับเพื่อช่วยกำกับแต่มีใช้การบังคับควบคุม มีระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ให้ชุมชนรักษาทุนทางวัฒนธรรมให้เข้มแข็งและพัฒนาทุนทางปัญญาให้ทันสมัยอยู่บนฐานของบริบทชุมชน ทั้งนี้เพราะหากไม่มีการกำกับไว้บ้างอาจเกิดปัญหาการทุจริตขึ้นส่งผลทำให้ทั้งเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเกิดการล่มสลายได้ ซึ่งมีผลกระทบไปถึงความมั่นคงของชุมชนและประเทศชาติได้

2) ถึงแม้ว่าระบบการเงินของสถาบันการเงินชุมชนจะคล้ายกับการเงินเพื่อคนจน ที่รู้จักในชื่อ การเงินขนาดเล็ก หรือ Microfinance หรือการเงินฐานราก หรือการเงินชุมชนที่มีการดำเนินการคล้ายกับธนาคารกรามีนของบังคลาเทศ เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาระบบการเงินชุมชนดังกล่าวในการสร้างอาชีพเพิ่มรายได้ และการจัดสวัสดิการชุมชน แต่หน่วยงานรัฐทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่นต้องช่วยรณรงค์ในเรื่องอุดมการณ์และปรัชญาให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงวัตถุประสงค์สถาบันการเงินชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3) ภาครัฐและภาคเอกชนควรมีระบบการส่งถ่าย (Transition) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) และระบบการตรวจสอบติดตาม (Monitoring) ระหว่างสถาบันการเงินชุมชนกับสถาบันการเงินทางธุรกิจ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารของรัฐประเภทต่าง ๆ หรือบริษัทเอกชน

ที่มีศักยภาพ เพื่อสนับสนุนให้กลุ่มประชาชนในชนบทและกลุ่มประชาชนในชุมชนเมืองที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนขนาดใหญ่เพื่อขยายกิจการหรือเพิ่มกำลังผลิตให้ได้มากขึ้น เพราะความเข้มแข็งที่เกิดจากสถาบันการเงินชุมชนนั้นอาจไม่มีเครดิตเพียงพอที่จะให้ธนาคารพาณิชย์สนับสนุนได้ ซึ่งในทางปฏิบัติอาจพัฒนาจากกลไกของ “สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ” ให้เป็นแม่ข่ายรับผิดชอบก็ได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ความจริงที่ปรากฏเป็นเชิงประจักษ์ที่ผู้วิจัยได้พบ คือ มาตรฐานการปฏิบัติสำหรับการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนบนหลักธรรมาภิบาลของชุมชน มาตรฐานการให้บริการแก่สมาชิก และกระบวนการพัฒนาคนและระบบงานให้เจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะกระแสทุนนิยมและเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบัน ทำให้สังคมชนบทกับสังคมเมืองหรือสังคมปิดกับสังคมเปิด สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างไร้ข้อจำกัด เช่น ระบบโทรศัพท์ 3G-4G ซึ่งกำลังแพร่หลายขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการสร้างแอปพลิเคชันให้ใช้ได้หลากหลายได้ทุกเรื่อง ทั้งข้อมูลข่าวสารที่ดีและสิ่งที่ไม่ดีสามารถเข้าถึงทุกคนได้ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ดังนั้นความฉลาดที่จะรับรู้อย่างมีวิจารณญาณและพร้อมที่จะเผชิญกับสิ่งเหล่านั้นจึงเป็นหนทางที่ดีที่สุด ผู้วิจัยมีข้อเสนอเพื่อการวิจัยต่อเนื่อง ดังนี้

1) เชิงการบริหารสถาบัน ควรทำการวิจัยในเรื่อง รูปแบบของกิจกรรมและลักษณะการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนให้

สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกและทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

2) เชิงนวัตกรรม ควรทำการวิจัยในเรื่องการประยุกต์ใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

3) เชิงการผลิต ควรทำการวิจัยเรื่องเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการผลิตสินค้าโดยการสนับสนุนของสถาบันการเงินชุมชน

4) เชิงการตลาด ควรทำการวิจัยเรื่องช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนผ่านเครือข่ายสถาบันการเงินชุมชนทั่วประเทศ

5) เชิงการพัฒนาคนในชุมชน ควรทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการบ่มเพาะคุณภาพคนในชุมชนให้เกิดความเชื่อ ทศณคติ และค่านิยมด้านทุนทางสังคมและทุนทางปัญญา

References

- Institute for Research and Development, Sukhothai Thammathirat University. (2554). *The possibility of developing a fund is a community financial institution*. Sukhothai Thammathirat Printing Office.
- Nathsupha, C. (2554). *Community economic concepts Theoretical proposal in a different social context*. Sangsan Prints.
- Wongcha-Um, S. (2554). *Country development planning*. Pechroog Printimg Offince.